

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของพื้นที่ว่างในย่านกรุงรัตนโกสินทร์

การศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา จะกล่าวถึงข้อมูลเบื้องต้นของย่านกรุงรัตนโกสินทร์ตลอดจน ลักษณะและประเภทพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีรายละเอียดในการศึกษา ดังต่อไปนี้

ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านกรุงรัตนโกสินทร์

- 4.1. วิวัฒนาการของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านกรุงรัตนโกสินทร์
- 4.2. สภาพทั่วไปของกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน

4.1. วิวัฒนาการของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านกรุงรัตนโกสินทร์

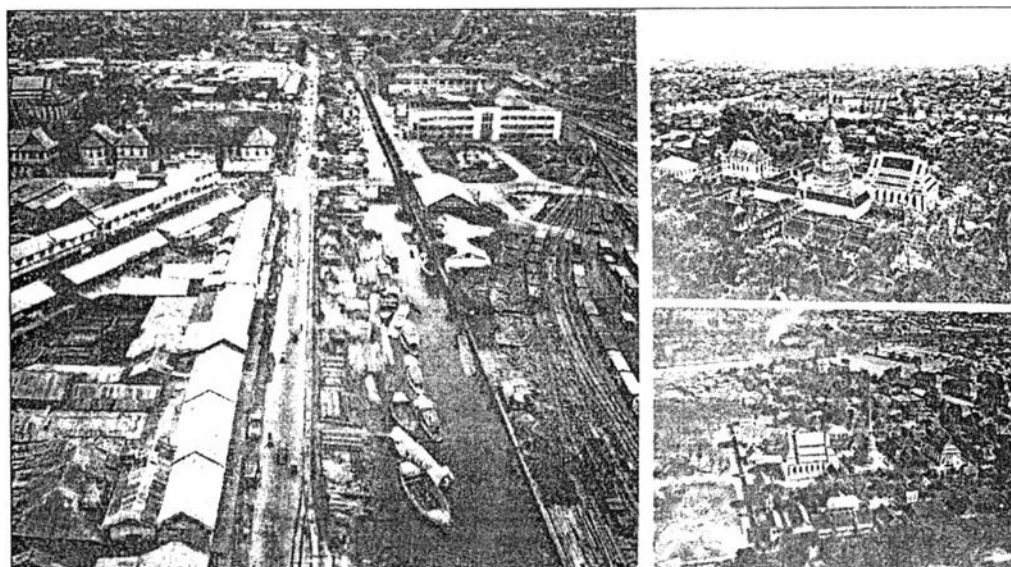
จากการศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์ของเน่งน้อยและคณะ พบวิวัฒนาการของพื้นที่ว่างสาธารณะในกรุงรัตนโกสินทร์ ดังต่อไปนี้

วิวัฒนาการของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านกรุงรัตนโกสินทร์ แต่แรกเริ่มในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 - 2394) พื้นที่บริเวณนี้มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่โล่งว่าง และการใช้ที่ดินเบาบาง วิถีชีวิตของคนไทยที่เป็นสังคมเกษตรส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตผูกพันอยู่กับที่โล่งว่างตลอดเวลาไม่ว่าในท้องทุ่งนาหรือแม่น้ำลำคลองซึ่งเป็นทั้งเส้นทางคมนาคมและที่ทำมาหากิน นอกจากนี้ยังพบว่าการใช้ประโยชน์ในที่โล่งของคนสมัยนั้นยังปรากฏอยู่ตามศูนย์กลางสำคัญทางสังคมไม่ว่าจะเป็นวัง วัด หรือตลาด มีการใช้ที่โล่งว่างที่เป็นแม่น้ำลำคลอง ทั้งในฐานะทางสัญจรและแหล่งประกอบกิจกรรม รวมไปถึงกิจกรรมการเล่นที่ผูกพันกับแม่น้ำลำคลอง เช่น พระราชพิธีเสด็จพยุหยาตราทางชลมารค การแข่งเรือ ลอยกระทง ฯลฯ ส่วนที่โล่งว่างภายในวัดถือว่ามี ความสำคัญที่สุดเพราะผู้คนในสมัยนั้นผูกพันศาสนาเป็นอย่างมาก มีการใช้ประโยชน์โดยกิจกรรมและประเพณี ส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นงานบุญประเพณีเทศกาลต่างๆ เช่น ประเพณีการสงฆ์น้ำพระ รดน้ำดำหัว วันสงกรานต์ ฯลฯ ที่โล่งว่างที่เป็นตลาดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีการใช้ประโยชน์เพื่อการค้าและเป็นที่พักปะ กันของผู้คน ส่วนมากจะตั้งอยู่ริมแม่น้ำลำคลองที่เป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ตามจุดตัด ทางแยกของแม่น้ำลำ คลองต่างๆ มีทั้งตลาดบก ตลาดน้ำ และที่โล่งว่างในท้องทุ่ง มีการใช้ประโยชน์เพื่อเป็นที่ทำไร่ทำนาซึ่งเป็นพื้นที่ที่ มีมากที่สุดโดยเฉพาะพื้นที่นอกเขตกำแพงเมือง

ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2394 - 2468) ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การใช้ที่ดินในพื้นที่ย่านกรุงรัตนโกสินทร์ คือการสร้างถนน เพื่อเชื่อมต่อพื้นที่ต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อพักอาศัยจากการตั้งชุมชนที่เกาะกลุ่มตามแม่น้ำลำคลอง เป็นการตั้งบ้านเรือนสองฝากของถนน พื้นที่ที่เคยเป็นที่โล่งว่างได้มีการเข้าไปตั้งบ้านเรือนหนาแน่นมากขึ้น เพราะมีถนนที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก โดย

พื้นที่เขตชั้นในฝั่งตะวันออก เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากที่เคยเป็นกลุ่มพระราชวังและวังต่างๆ ได้เปลี่ยนมาเป็นกลุ่มสถานที่ราชการ กระทรวงและกรม

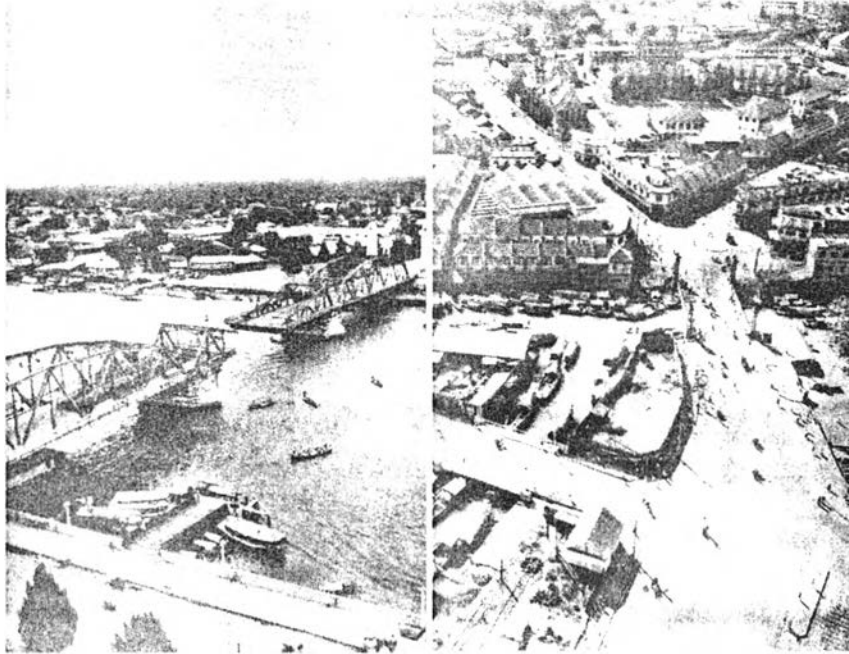
ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงที่โล่งว่างในแม่น้ำลำคลองก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ที่โล่งว่างตามธรรมชาติ ยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ วังเริ่มลดบทบาทลงเป็นบ้านส่วนพระองค์กระจายอยู่นอกเขตพระนครและบางวังปรับเป็นสถานที่ราชการแทน ระบบทางสังคมระหว่างชนชั้นเริ่มหายไป พลเมืองมีอิสระมากขึ้น ในช่วงนี้เริ่มมีที่โล่งว่างที่เป็นพื้นที่เฉพาะเจาะจงคือ ใช้สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ โดยเริ่มมาจากชนชั้นสูง เช่น การสร้างพระราชอุทยานต่างๆ และที่เป็นพื้นที่สวนสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยอย่างแท้จริง คือ สวนลุมพินี ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งอยู่นอกพื้นที่ศึกษา ส่วนในพระนครมีการใช้พื้นที่ว่างของเมืองที่ชัดเจนขึ้น คือ พื้นที่สนามหลวงที่เป็นสถานที่จัดงานพระราชพิธีต่างๆที่มีความยิ่งใหญ่ สวยงาม

ภาพที่ 4-1 แสดงการตั้งบ้านเรือนแพและพื้นที่ว่างสาธารณะภายในวัดช่วงสมัยรัชกาลที่ 3
(ที่มา:องค์ประกอบทางกายภาพ กรุงรัตนโกสินทร์)

สมัยรัชกาลที่ 7 – รัชกาลที่ 8 (พ.ศ 2468 – 2489) ในยุคนี้การค้าขายได้ทวีความหนาแน่นมากขึ้น อาคาร บ้าน ร้านค้า ส่วนใหญ่ยังคงลักษณะเดิมและมีการขยายพื้นที่ออกไปโดยรอบสมัยก่อนๆ โดยในสวนบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงแนวคูเมืองเดิม จากที่เคยเป็นพื้นที่ตั้งของวังเจ้านายต่างๆ ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปใช้เป็นที่ทำการหน่วยงานราชการ องค์การสาธารณะ และสถานศึกษา บทบาทของวังซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางชุมชนจึงถูกเปลี่ยนแปลงไปในที่สุด ถัดออกไปตั้งแต่แนวคูคลองเดิมจนถึงแนวคลองรอบกรุง ได้เกิดลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินที่หลากหลายอยู่ปะปนกันไปจะมีทั้งวังที่กลายเป็นหน่วยงานราชการย่านการค้าที่เกิดขึ้นมารองรับหน่วยงานราชการ บรรดาตึกแถวริมถนนที่เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและประกอบการค้า โดยตึกแถวเหล่านี้จะล้อมรอบที่พักออาศัยที่มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวอยู่ด้านในสำหรับชุมชนชาวต่างชาติ ชุมชนที่อยู่อาศัยและย่านการค้าเดิมจึงค่อยๆ เลื่อนหายไปจากพื้นที่เดิมในที่สุด ส่วนเส้นทางและรูปแบบการคมนาคม นับจากรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมารูปแบบของเมืองเกิดความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จากการใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำ คือแม่น้ำลำ

คลองเป็นการใช้เส้นทางคมนาคมทางบกแทน เนื่องจากมีการขยายพื้นที่เมืองลึกลงจากริมฝั่งแม่น้ำและคลองเข้าไปสู่พื้นที่ส่วนในมากขึ้นตามลำดับ การขุดคลองในยุคนี้จึงไม่มี คลองบางคลองถมเป็นถนนแทนหลาย สายถนนในเขตกรุงรัตนโกสินทร์มีการเปลี่ยนแปลงสภาพน้อยเนื่องจากอยู่ในเขตเมืองเก่าซึ่งถนนเดิมแคบเล็กและพื้นที่โดยรอบจำกัดโอกาสที่จะมีการขยายตัดถนนสายรองมีน้อยมาก

ภาพที่ 4-2 แสดงบรรยากาศสะพานพระพุทธยอดฟ้าในสมัยรัชกาลที่ 5 และอาคารตึกแถวริมถนนในรัชกาลที่ 6 (ที่มา: องค์ประกอบทางกายภาพ กรุงรัตนโกสินทร์)

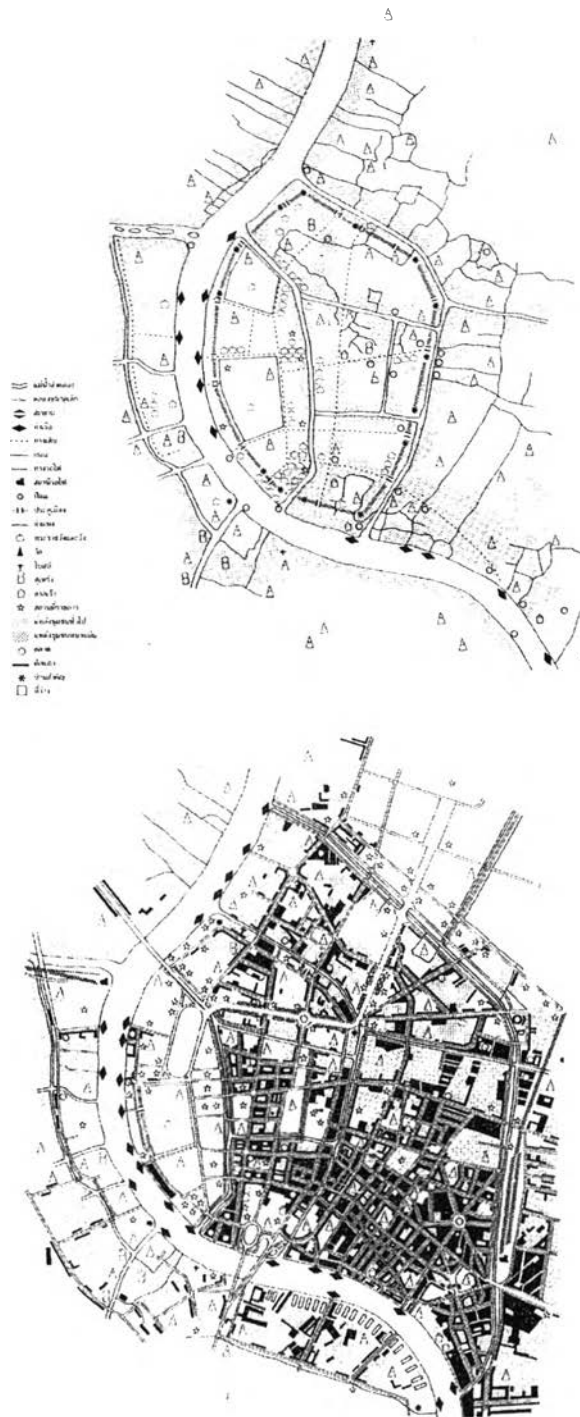
การใช้ประโยชน์ที่โล่งว่างที่มีความผูกพันยึดโยงอยู่กับแม่น้ำลำคลอง ลดบทบาทความสำคัญลงโดยมีระบบถนนเข้ามาแทนที่ ทำให้ชุมชนที่เคยอยู่อาศัยโดยมีวิถีชีวิตผูกพันกับน้ำมาตั้งแต่ดั้งเดิม เริ่มถูกทำให้หายไปโดยทางอ้อมบ้านเรือนแพรมน้ำก็ค่อยๆหายไปแต่แม่น้ำลำคลองก็ยังใช้เพื่อการสัญจรอยู่ เช่น ท่าปากคลอง ตลาดท่าเตียน ท่าช้าง ท่าพระจันทร์เป็นต้น โดยถนนในสมัยนั้นถูกใช้ประโยชน์เป็นทั้งเส้นทางสัญจรที่พบปะสังสรรค์และเป็นพื้นที่ทำมาหากินซึ่งจะพบเห็นกิจกรรมเหล่านี้ได้ในถนนหลายๆสายในกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในย่านการค้า

จากการที่เขตใจกลางพระนครถูกเปลี่ยนไปเป็นสถานที่ราชการและย่านการค้ามากขึ้นตามลำดับ อีกทั้งจากการเปลี่ยนการปกครองทำให้บทบาทของวังซึ่งเป็นศูนย์กลางชุมชนเปลี่ยนแปลงไป เพราะถูกนำไปใช้เป็นที่ทำการองค์การสาธารณะ สถานที่ราชการ และสถานศึกษาบ้าง ที่โล่งว่างจึงถูกใช้เพื่อคนเฉพาะกลุ่ม แม้แต่ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตามสภาพการใช้ที่ดินของชุมชนที่หนาแน่นโดยรอบ เช่น การแบ่งที่ดินให้เอกชนเช่าทำตึกแถวจึงมีผลทำให้เกิดสภาพทางกายภาพใหม่รอบๆ จุด แตกต่างไปจากอดีตโดยสิ้นเชิง

การใช้ประโยชน์ที่โล่งว่างที่มีรูปแบบเฉพาะมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ทำให้ผู้คนเรียกร้องอิสระและเสรีภาพมากขึ้นมีการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองจึงเกิดกิจกรรมทางสังคมในรูปแบบใหม่ๆ ขึ้นมา ซึ่งหลังการเปลี่ยนการปกครอง ได้เกิดลานโล่งสำคัญอันถือเป็นการ

สัญลักษณ์ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยขึ้นบริเวณถนนราชดำเนินกลางคือ ลานโล่งบริเวณรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย โดยมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับถนนราชดำเนินทั้งสามช่วง และโดยเฉพาะพื้นที่สนามหลวงที่ทวีความสำคัญมากขึ้นในฐานะที่โล่งของเมือง จากที่มีการใช้เพื่อพระราชพิธี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเริ่มมีการใช้เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนของชาวเมือง เช่น การแข่งขันว่า มีโยนกลางแปลง งานกาชาดงานสวนจิตร เป็นต้น

นอกจากนี้จากความหนาแน่นของการใช้ที่ดิน และรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานที่เปลี่ยนไปจากที่เคยเป็นเรือนแพ หรือเป็นเรือนที่มีบริเวณโดยรอบมีการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน เกิดเป็นอาคารตึกแถวที่ใช้เป็นอาคารเชิงพาณิชย์มากขึ้นทำให้รูปแบบการใช้ชีวิตเปลี่ยนไปเป็นสังคมเมืองค่อยๆ ขาดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในชุมชน เนื่องจากไม่มีที่โล่งว่างที่เป็นพื้นที่พบปะพูดคุยกันเหมือนแต่ก่อนปัญหานี้เริ่มปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้นในยุคปัจจุบัน

แผนที่ 4-1 แสดงความหนาแน่นของเนื้อเมืองในกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 3 และสมัยรัชกาลที่ 9 เรียงตามลำดับ (ที่มา: องค์ประกอบทางกายภาพ กรุงรัตนโกสินทร์)

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดปัญหาการขาดแคลนที่โล่งว่างและการใช้ประโยชน์ที่โล่งว่าง ซึ่งเห็นได้ชัดในแผนที่ 4-03 ที่แสดงองค์ประกอบกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 3 และสมัยรัชกาลที่ 9 เปรียบเทียบกัน พบว่าจากพื้นที่โล่งว่างถูกเปลี่ยนเป็นมวลาอาคารที่มีสัญลักษณ์เป็นสีดำอย่างเห็นได้ชัด ทำให้การใช้ที่ดินที่หนาแน่นทุกพื้นที่ ประกอบกับที่ดินมีราคาสูงและมีข้อจำกัดในการขยับขยาย สำหรับในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์มีลักษณะการใช้ที่ดินที่ผสมผสานและมีความหนาแน่นสูง เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์กลางการบริหารของประเทศทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มายาวนาน เป็นที่ตั้งของพระบรมมหาราชวังและวัดที่สำคัญจำนวนมาก มีอาคารสถานที่ราชการซึ่งเคยเป็นวังเก่าหรือบ้านเก่าของขุนนางเสนาบดีในอดีตและยังมีความเด่นชัดของย่านการค้าและชุมชนเดิมที่มีการพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนองค์ประกอบของเมืองที่สำคัญเช่น กำแพงเมือง ป้อม สะพาน คลอง และถนนที่มีความสำคัญในอดีตที่ยังมีปรากฏอยู่ถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์มีความสำคัญมากขึ้น อันเนื่องมาจากข้อจำกัดและความหนาแน่นของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ อีกทั้งจากปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ขาดการควบคุม จึงทำให้เกิดสภาพของพื้นที่ว่างที่ไม่เหมาะสมขึ้น เนื่องด้วยขาดการปรับปรุงให้มีการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมของศักยภาพของแต่ละพื้นที่ โดยทางภาครัฐได้ทำการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ว่างโดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากเดิม เช่น สวนรมณีนาถ จากเดิมเป็นคุกเก่าปัจจุบันเป็นสวนสาธารณะระดับเมือง สวนสันติชัยปราการเดิมเป็นโรงงานโกดังเก็บสินค้า ปัจจุบันเป็นพื้นที่เปิดโล่งที่เป็นแหล่งรวมกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ของระดับย่านและเมือง ลานคนเมืองหน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานครได้ถูกปรับปรุงให้มีที่จอดรถใต้ดิน ด้านบนเป็นลานกว้างให้ผู้คนได้ใช้ออกกำลังกายและประกอบกิจกรรมต่างๆ และก็ยังมียังมีท้องสนามหลวงที่เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่สำคัญระดับชาติ เป็นที่รวมกิจกรรมที่หลากหลายประเภท ทั้งทางด้านวัฒนธรรมประเพณี การเมือง ฯลฯ

ในสมัยปัจจุบันที่พื้นที่ว่างสาธารณะว่างถูกแบ่งแยกออกเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่เฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น เช่น สวนสาธารณะ ลานโล่ง ที่โล่งว่างภายในชุมชนส่วนใหญ่เป็นทางสัญจร จากการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างที่โล่งว่างกับการใช้ที่ดินที่เกี่ยวข้องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอันเป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ นั้นทำให้พื้นที่ย่านกรุงรัตนโกสินทร์เกิดปัญหาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะไม่เต็มศักยภาพ จึงควรทำการศึกษาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะในกรุงรัตนโกสินทร์ และทำการค้นหาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความอ่อนกประโยชน์เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านกรุงรัตนโกสินทร์ต่อไป

4.2 สภาพทั่วไปของกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน

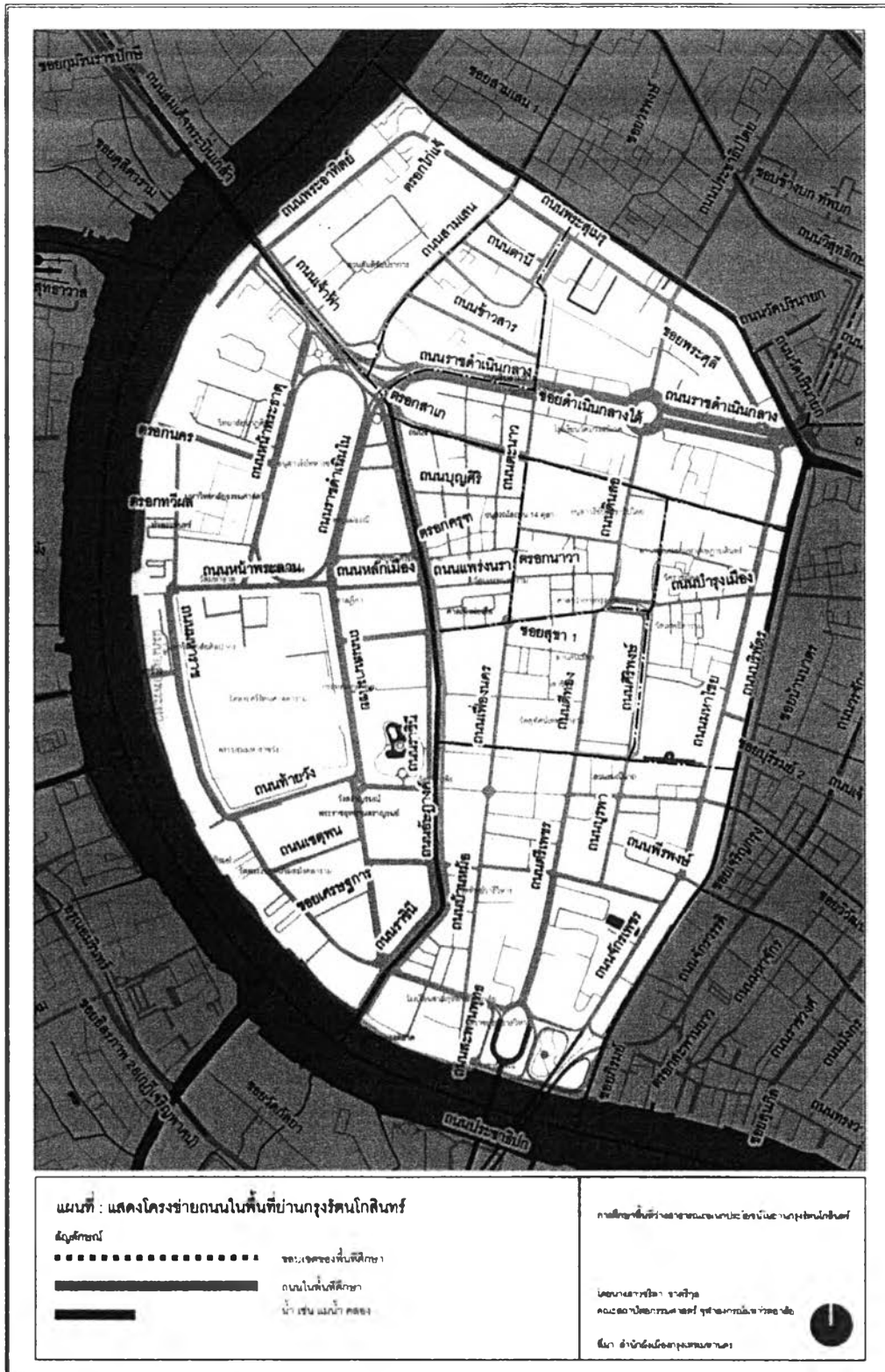
ประกอบด้วย ระบบคมนาคมขนส่ง การใช้ประโยชน์ที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินอาคาร โครงสร้างทางสังคมประชากรในปัจจุบัน และโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

4.2.1 ระบบคมนาคมขนส่ง

ระบบคมนาคมขนส่งภายในย่านกรุงรัตนโกสินทร์และบริเวณพื้นที่โดยรอบมีความสำคัญอย่างมากในการขนส่งคน สิ่งของ และสินค้าต่างๆ ทำให้เกิดการเปิดพื้นที่กิจกรรมของเมืองขึ้น ระบบคมนาคมขนส่งในย่านกรุงรัตนโกสินทร์มี 2 ระบบหลักๆคือการคมนาคมขนส่งทางบก และการขนส่งคมนาคมทางน้ำ ซึ่งเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่าง พื้นที่ต่างๆเข้าด้วยกัน

▪ ระบบคมนาคมขนส่งทางบก

1.) ระบบโครงข่ายของถนนใน พื้นที่ย่านกรุงรัตนโกสินทร์ มีอยู่ 2 ลักษณะคือ แบบตารางหมากรุก (Grid System Pattern) พบในพื้นที่ศึกษาบริเวณฝั่งตะวันออก เป็นระบบที่ถนนสายหลักมาตัดกันโดยไม่มีถนนสายรอง ถนนสายหลักเหล่านี้ทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงระหว่าง พื้นที่ย่านกรุงรัตนโกสินทร์ ไปสู่ พื้นที่ศูนย์กลางเมืองที่สำคัญอื่นๆ และ อีกระบบคือ แบบแนวตรง (Linear System Pattern) พบใน พื้นที่ศึกษาบริเวณฝั่งตะวันตก เป็นระบบถนนสายหลักที่เชื่อมต่อกับบริเวณใกล้เคียงของพื้นที่ศึกษา อาทิเช่น ถนนเพชรเกษม ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า

แผนที่ 4-2 แสดงโครงข่ายระบบถนนในย่านกรุงรัตนโกสินทร์

2) ระบบถนนขนส่งมวลชน

ระบบขนส่งมวลชนทางบกที่มีความสำคัญในย่านกรุงรัตนโกสินทร์ คือระบบรถโดยสารประจำทาง ซึ่งเป็นระบบขนส่งมวลชนหลักที่ใช้เชื่อมโยงภายในพื้นที่ศึกษาและระหว่างพื้นที่ศึกษากับพื้นที่ส่วนอื่นๆของเมือง จากการศึกษาพบว่าในฝั่งตะวันออกของ พ.ท.ศึกษาจะมีรถโดยสารประจำทางให้บริการบนถนนเกือบทุกสายในพื้นที่ ในขณะที่ฝั่งตะวันตก จะมีรถโดยสารให้บริการเน้นเฉพาะบริเวณถนนสายหลักทำให้เกิดรถโดยสารสาธารณะนอกกรอบ(Para transit) ขึ้น เช่น รถสามล้อ/รถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง เป็นต้น

3) ระบบทางเดินเท้า

เนื่องด้วยโครงการขยายระบบถนนในพื้นที่ย่านกรุงรัตนโกสินทร์ เดิมไม่ได้สร้างขึ้นมาเพื่อรองรับการสัญจรด้วยรถยนต์ เป็นหลัก ทำให้มีพื้นที่จำนวนมากที่มีพื้นที่เล็กโดยมีลักษณะเป็นตรอกซอกซอย ที่เหมาะสมในการสัญจรด้วยระบบทางเดินเท้า หรือ รถมอเตอร์ไซด์ เป็นหลัก ทำให้กล่าวได้ว่าพื้นที่ย่านกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนของเมืองที่เหมาะสมแก่การสัญจรด้วยเท้า แต่ปัจจุบัน ระบบทางเดินเท้าที่ไม่ต่อเนื่อง การขาดร่มเงาที่ต่อเนื่องในการเดิน ตลอดจนจะมีเพียงในถนนสายหลักที่มีการจัดทำทางเดินเท้า แต่ขนาดส่วนมากก็ถูกจำกัดจากขนาด ความกว้างของถนนและช่องการจราจรเป็นหลัก ทำให้บางสายไม่ได้ขนาดตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

ทางเดินเท้าที่มีความกว้างมากที่สุด คือ บริเวณถนนราชดำเนิน คือมีความกว้างประมาณ 10 เมตร 20.00 เมตร และถนนหน้าพระลานมีความกว้าง 10.20 เมตร และถนนสำคัญๆ ที่มีการสัญจรหนาแน่นแต่ไม่มีทางเท้า เช่นถนนมหาไชย บริเวณจากถนนพญาทูลกระหม่อมตรีเพชร

▪ ระบบคมนาคมขนส่งทางน้ำ

ระบบคมนาคมขนส่งทางน้ำในพื้นที่ย่านกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นระบบการขนส่งมวลชนที่มีความสำคัญรองลงมาจากระบบรถโดยสารประจำทาง เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา และยังมีคลองสายต่างๆ ที่สามารถเชื่อมโยงเข้าสู่พื้นที่ต่างๆได้อย่างสะดวก เช่น คลองผดุงกรุงเกษม และ คลองบางลำพู การให้บริการเรือโดยรอบในพื้นที่ศึกษามี 4 ลักษณะ คือเรือด่วน เรือข้ามฝากระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยา เรือหางยาว และเรือท่องเที่ยว จากการโดยสาร ระบบขนส่งทางน้ำต่างๆ ทำให้ท่าเรือที่เป็นพื้นที่ที่มีผู้คนจำนวนมากมาใช้งานเพื่อการเดินทางสัญจร เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายจากระบบการสัญจรทางน้ำ สู่ระบบคมนาคมขนส่งทางบก ทำให้ท่าเรือบางแห่ง ที่มีการเชื่อมต่อกับระบบขนส่งมวลชนและระบบคมนาคมทางบก กลายเป็นจุดศูนย์รวมของผู้คนพื้นที่ที่มีกิจกรรมคึกคัก มีปริมาณผู้คนจำนวนมาก อาทิเช่น ท่าช้าง ท่าพระจันทร์ เป็นต้น

แผนที่ 4-3 แสดงเส้นทางการสัญจรทางน้ำในย่านกรุงรัตนโกสินทร์

4.2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันของพื้นที่ย่านกรุงรัตนโกสินทร์

ปัจจุบันบริเวณย่านกรุงรัตนโกสินทร์ พื้นที่ที่มีความหนาแน่น จากผู้คนที่อยู่อาศัยและประกอบกิจกรรมต่างๆมากมายภายในบริเวณพื้นที่เขตพระนคร จากที่เคยเป็นศูนย์กลางเดิมได้กลายเป็นสถาบันราชการ ย่านพาณิชย์กรรมที่มีลักษณะเป็นรูปแบบผสม คือ มีการเปลี่ยนแปลงจากที่อยู่อาศัยลักษณะบ้านเดี่ยวที่มีบริเวณของเหล่าขุนนาง คหบดี มาสู่การแบ่งพื้นที่ริมถนนเพื่อปลูกสร้างห้องแถวเพื่อทำการค้าชั้นล่าง และอยู่อาศัยชั้นบน เมื่อมีการขยายตัวทางการค้ามากขึ้นบ้านเหล่านี้ มักจะถูกแทนที่ด้วยอาคารพาณิชย์ตามลำดับ แต่ในบางพื้นที่กิจกรรมการค้ายังขยายตัวไปไม่ถึง ก็ยังคงสภาพความเป็นแหล่งที่พักอาศัย ซึ่งก็มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะต่างกันไปปัจจุบันพบการอยู่อาศัยเช่น การอยู่อาศัยรูปแบบชุมชนแออัด การอยู่อาศัยด้านหลังตึกแถว อาคารพาณิชย์ ตลอดจนบ้านเดี่ยวที่มีบริเวณ เช่น ในอดีตซึ่งอาจมีเหลืออยู่ไม่มากนักในพื้นที่ศึกษา

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ว่างเพื่อนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันกรุงรัตนโกสินทร์มีการใช้ที่ดินประเภทนี้เพิ่มมากขึ้นโดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากเดิม เช่น สวนรมณีนาถ จากเดิมเป็นคุกเก่า แต่ปัจจุบันเป็นสวนสาธารณะระดับเมือง สวนสันติชัยปราการเดิมเป็นโรงงานและโกดังเก็บสินค้า ปัจจุบันเป็นพื้นที่เปิดโล่งที่เป็นแหล่งรวมกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ของระดับย่านและเมือง ลานคนเมือง หน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานครได้ถูกปรับปรุงให้มีที่จอดรถใต้ดิน ด้านบนเป็นลานกว้างให้ผู้คนได้ใช้ออกกำลังกายและประกอบกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น และก็ยังมียังมีท้องสนามหลวงที่เป็นพื้นที่เปิดโล่งที่สำคัญระดับชาติ เป็นที่รวมกิจกรรมที่หลากหลายประเภท ทั้งทางด้านวัฒนธรรมประเพณี การเมือง ฯลฯ เป็นพื้นที่ผู้คนได้ใช้มานานตั้งแต่สมัยอดีต จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ว่างสาธารณะเหล่านี้มีจำนวนน้อยลงกว่าในอดีต แต่ก็มีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ที่ไม่มีการใช้งานเพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะแก่ชุมชน โดยแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ว่างเพื่อการนันทนาการด้วยสีเขียวอ่อนในแผนที่ 4-03

แผนที่ 4-4 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในย่านกรุงรัตนโกสินทร์

4.2.3 โครงสร้างทางสังคม และประชากรในปัจจุบัน

ในปัจจุบันกลุ่มผู้คนที่เข้ามาใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านกรุงรัตนโกสินทร์นั้นมีหลากหลายประเภท ทั้งกลุ่มคนที่เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่ เช่น นักเรียน นักศึกษา ช่างราชการ พนักงานบริษัท พ่อค้าแม่ค้า ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากหลากหลายเชื้อชาติ โดยมีจุดประสงค์ในการเข้ามาในพื้นที่ที่แตกต่างกันไป เช่น เดินทางเข้ามาเพื่อทำงานหรือเรียนหนังสือ เข้ามาท่องเที่ยว เข้ามาเปลี่ยนถ่ายการสัญจร หรือสัญจรผ่านพื้นที่เพื่อไปยังจุดหมายอื่นๆ เข้ามาเพื่อจับจ่ายใช้สอย ตลอดจนเข้ามาเพื่อทำกิจกรรมนันทนาการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งในช่วงกลางวันจะพบกลุ่มคนเหล่านี้เป็นจำนวนมาก โดยในช่วงเวลาเย็นกลุ่มผู้ใช้งานก็จะลดลงแปรผันตรงกับการปิดให้บริการของร้านค้าบางส่วน สถานที่ราชการ และสถาบันการศึกษา แต่จะสามารถพบคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวเข้ามาแทนในช่วงเวลาเย็นเป็นต้นไป

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ว่างสาธารณะในกรุงรัตนโกสินทร์มีกลุ่มผู้ใช้งานที่หลากหลายประเภทและยังเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา พื้นที่ว่างสาธารณะจึงควรมีความอ่อนโยนที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานให้เหมาะสมกับกลุ่มคนประเภทต่างๆ ได้

4.2.4 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของย่านกรุงรัตนโกสินทร์ ยังคงระบบความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานครอยู่มาก เห็นได้จากย่านการค้าระดับประเทศหลายแห่งในพื้นที่ศึกษา เช่น ย่านปากคลองตลาด บางลำพู เป็นต้น พื้นที่ย่านกรุงรัตนโกสินทร์และบริเวณใกล้เคียงยังคงเป็นย่านพาณิชย์กรรมที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สูง การประกอบการค้าและบริการ เป็นตัวนำรายได้เข้าสู่พื้นที่มากที่สุด จากการสำรวจ พบว่า การใช้ที่ดินในย่านกรุงรัตนโกสินทร์ในย่านพาณิชย์กรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจการค้า มีตลาดและร้านค้าตั้งอยู่หนาแน่นตามบริเวณริมถนน และย่านการค้าที่สำคัญ ในรูปแบบของตึกแถวสูงประมาณ 3 – 5 ชั้น โดยบริเวณชั้น 1 – 2 ใช้ประกอบกิจกรรมการค้า และให้พักอาศัยในชั้นอื่นๆ ถัดขึ้นไป นอกจากการค้าขาย การรับราชการและการศึกษาก็มีมากในพื้นที่ เนื่องจากบริเวณย่านกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการและสถาบันการศึกษาหลายแห่ง ประชากรในกลุ่มนี้พักอาศัยอยู่ภายนอกพื้นที่ส่งผลให้พื้นที่ศึกษามีผู้คนเข้ามาใช้งานหนาแน่นในช่วงเวลากลางวัน และมีประชากรบางเบาในช่วงเวลากลางคืน กลุ่มข้าราชการและนักศึกษาเหล่านี้สามารถนำรายได้เข้าสู่พื้นที่เป็นจำนวนมากส่งผลให้เกิดการขยายตัวในระบบการค้าปลีก และการบริการ เช่น ในย่านท่าจันทร์ ย่านบางลำพู เป็นต้น

ย่านการค้าภายในพื้นที่เขตพระนครก็ได้มีการพัฒนาปรับตัวตามสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมมาโดยตลอด จนกระทั่งมาถึงในยุคสมัยนี้ ซึ่งบางแห่งก็ได้เปลี่ยนลักษณะกิจกรรมไปจากเดิม เพื่อให้สอดคล้องจากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ซึ่งย่านต่างๆ มีดังนี้

ย่านท่าพระจันทร์ เป็นย่านที่มีการพัฒนามาจากท่าเรือที่เป็นจุดรับส่งผู้คนระหว่างฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี มีผู้คนมาใช้เป็นจำนวนมากตลอดทั้งวัน เนื่องจากในบริเวณใกล้เคียงนี้เป็นที่ตั้งโรงพยาบาลศิริราชและ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงเกิดกิจกรรมการค้าที่รองรับผู้คนในบริเวณนี้ สินค้าหลักคืออาหารสำเร็จรูป และมีร้านอาหารอยู่มากมาย

ย่านท่าช้าง เป็นท่าเรือที่สำคัญอีกท่าหนึ่ง จะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและใช้ประกอบธุรกิจ บริษัทส่งท่าช้าง ห้างสโมสรข้าราชการจัดจำหน่ายและรับติดตั้งเครื่องแบบข้าราชการทุกเหล่า บริเวณด้านหน้ายังเป็นตลาดขายของเบ็ดเตล็ด ซึ่งลูกค้าส่วนใหญ่ก็เป็นคนที่เดินทางสัญจรข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา

ย่านท่าเตียน ย่านเก่าแก่เป็นแหล่งชุมชนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ต่อมาได้รวมกับตลาดท้ายสนม และเมื่อในรัชกาลที่ 5 ได้มีการสร้างตึกแถว 2 ชั้นล้อมรอบตลาดใหญ่ไว้ภายในตึก ชั้นล่างของตึกแถวจึงใช้เป็นที่ทำการค้า ชั้นบนใช้เป็นที่พักอาศัย ตลาดท่าเตียนเป็นตลาดที่มีการค้าเฉพาะตัว คือ ขายอาหารแห้ง เช่น พริกแห้ง กะปิ น้ำปลา ของแห้ง จากทะเล แต่เนื่องด้วยสภาพของอาคารที่มีความเก่าแก่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 – 7 ได้ถูกผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนของรถบรรทุกที่เข้ามาขนส่งสินค้าเข้า – ออก จึงทำให้รัฐบาลมีนโยบายย้ายกิจกรรมการค้าของตลาดท่าเตียนออกไปบริเวณชานเมือง กิจกรรมการค้าในย่านนี้จึงลดลงไปจนเริ่มซบเซา บางส่วนก็ได้เลิกกิจการไป

ย่านบางลำพู มีการพัฒนาการมายาวนาน นับตั้งแต่เป็นตลาดน้ำที่ขายสินค้าทางเรือหรือว่าตามเรือแพ จนกลายมาเป็นย่านการค้าที่สำคัญในระดับเมืองและในระดับประเทศ ซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องประดับสตรี เครื่องแต่งกาย รวมไปถึงอาหารและของให้เบ็ดเตล็ด แล้วยังเป็นที่ตั้งของห้างสรรพสินค้าหลายแห่ง เช่น ห้างตั้งฮ้างเสียงห้างบางลำภูสรรพสินค้า สหกรณ์กรุงเทพฯ เป็นต้น ในพื้นที่ใกล้เคียงก็ได้มีการพัฒนาจากที่เคยเป็นที่อยู่อาศัย กลายเป็นเกสต์เป็นเกสต์เฮาส์ โรงแรม หอพัก โดยเฉพาะบริเวณถนนข้าวสารที่เป็นที่นิยมของชาวต่างชาติในการเข้ามาพักอาศัย

ย่านเสาชิงช้า เป็นย่านที่จะมีพื้นที่เกี่ยวข้องเนื่องกันเป็นบริเวณกว้างตั้งแต่บริเวณบางลำพูซึ่งเป็นย่านสังฆภัณฑ์ ที่ขายเครื่องสังฆภัณฑ์มาตั้งแต่อดีต นับว่าเป็นย่านที่มีมรดกกิจกรรมการค้าเดิมได้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะกินบริเวณตั้งแต่สี่กั๊กเสาชิงช้า มาตามแถว 2 ผังถนน บางลำพูจนถึงสำราญราษฎร์ และยังกินบริเวณเข้าไปถึงอาคารด้านหลังตึกแถวบริเวณชุมชนซอยตึกดิน เป็นที่ชุมชนพักอาศัย อยู่ใกล้กับศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร ซึ่งในอดีตเป็นที่ตั้งของตลาดเสาชิงช้า ได้มีการสร้างอาคารพาณิชย์ขึ้นตามริมถนนมากขึ้น เพื่อใช้เป็นหอพัก แพลด และประกอบอาชีพขายอาหารรองรับการในศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร

ย่านแพร่งรา แพร่งสรรพศาสตร์ และแพร่งภูธร เดิมเป็นย่านที่อยู่อาศัยของขุนนาง คนบด เป็นหลังใหญ่ๆ มีการประกอบการค้าบ้าง แต่เกิดเพลิงไหม้จึงทำให้สภาพมีการเปลี่ยนแปลง ในบริเวณนี้ยังมีบ้าน อาคารตึกแถวเก่าอยู่มาก ใช้ประกอบการค้าในการขายอาหารสำเร็จรูป ให้แก่ข้าราชการกระทรวงและกรมต่างๆในพื้นที่ใกล้เคียง

ย่านปากคลองตลาด ศูนย์รวมของสินค้าทางการเกษตร ทั้งพืช ผัก ผลไม้ ดอกไม้ทุกประเภททุกชนิด เป็นตลาดที่มีความสำคัญในระดับประเทศ ที่มีการพัฒนามาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และมีความสำคัญมากขึ้นเมื่อมีการสร้างสะพานพุทธในสมัยรัชกาลที่ 7 ย่านปากคลองตลาดได้ขยายพื้นที่ออกไปเป็นบริเวณกว้างตั้งแต่ปากคลองตลาดไปถึงสะพานพุทธ และข้ามถนนจักรเพชร ไปจนถึงโรงเรียนเสาวภา บ้านหม้อ

นอกจากย่านต่างๆเหล่านี้แล้วในช่วง พ.ศ. 2501 ยังมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญเกิดขึ้นพื้นที่เขตพระนคร คือ ตลาดนัดสนามหลวง เป็นตลาดที่ตั้งดูดผู้คนจากทั่วทุกสารทิศ ไม่ว่าจะเป็นคนในกรุงเทพฯ หรือเขต

ปริมาณพล ให้เข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้า ด้วยทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม คือ มีพื้นที่กว้างใหญ่ การคมนาคมสะดวก ทั้งยังเป็นศูนย์กลางความเจริญที่สำคัญของประเทศ ประกอบกับมีสินค้าหลากหลายชนิดให้เลือกซื้อ มีราคายุติธรรม จึงทำให้เป็นที่นิยมของผู้คน ตลาดนัดสนามหลวงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ทำให้มีการพบปะกันของผู้คนมากหน้าหลายตา มีผู้คนทุกระดับ ในหลายพื้นที่เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน และยังผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะชาวกรุงเทพฯ และปริมาณพลมาโดยตลอด จนถึงปี พ.ศ. 2525 ได้ถูกย้ายให้ไปอยู่บริเวณสวนจตุจักร

เมื่อพิจารณาดูแล้วจะเห็นได้ว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจในย่านต่างๆเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มกันมาตั้งแต่ในอดีต และพัฒนามาถึงปัจจุบัน บางส่วนเกิดขึ้นเพื่อรองรับกับสภาพแวดล้อมในบริเวณรอบข้าง ผู้คนที่เข้าไปประกอบกิจกรรมต่างๆในย่านการค้าเหล่านี้ ก็มีทั้งผู้คนภายในย่านเอง บริเวณใกล้เคียงโดยรอบ ผู้คนในระหว่างย่าน และผู้คนจากภายนอกพื้นที่เขตพระนคร ทำให้เกิดความหลากหลายของผู้คนที่ได้เข้ามาพบปะ มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเหล่านี้ช่วยทำให้เมืองมีความคึกคัก Jacobs (1961: 309) กล่าวว่า การใช้ประโยชน์ในเมืองควรมีลักษณะที่หลากหลาย การออกแบบเมืองจะต้องไม่มีหน้าที่ใช้สอยเดียว พื้นที่ว่างสาธารณะที่ดีควรมีกิจกรรมการค้าขายที่มีความหลากหลายตลอดช่วงเวลา ซึ่งจะดึงดูดคนจากหลายระดับรายได้ หลายช่วงเวลา หลายสถานที่ โดยเฉพาะพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบที่เชื่อมต่อการเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจมาก เช่น ย่านค้าขายต่างๆในกรุงรัตนโกสินทร์

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของย่านกรุงรัตนโกสินทร์มีปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่น่าสนใจ ที่Crawford (1999) กล่าวไว้ ถึงร้านค้าหาบเรริมถนนทั้งร้านค้านอกระบบและในระบบ ที่ช่วยในการกลับมาใช้ชีวิตชีวาของเมือง การค้าขายริมถนนทางเดินที่การเปลี่ยนแปลงเกาะกลาง ริมบาทวิถี และหน้าสนามหญ้า สูการเป็นพื้นที่การค้าขายสามารถดึงดูดลูกค้าในทุกระดับและชนชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยที่พบอยู่ในย่านต่างๆของกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้หาบเรริมถนนและค้าขายบนลานเป็นการอธิบายโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมวิถีใหม่

จากการศึกษาวิวัฒนาการและสภาพทั่วไปของกรุงรัตนโกสินทร์พบว่าพื้นที่มีองค์ประกอบที่เหมาะสมแก่การศึกษาพื้นที่ว่างสาธารณะอเนกประโยชน์ เนื่องด้วยกายภาพของพื้นที่ที่มีมวลอาคารขนาดเล็กและมีความหนาแน่น พื้นที่สามารถเดินทางเชื่อมต่อได้ทั้งการคมนาคมทางบกและทางน้ำ ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกและเหมาะสมแก่การสัญจรทางเท้า กิจกรรมการใช้ประโยชน์อาคารมีการผสมผสานด้านพาณิชยกรรมไว้ชั้นล่างอาคาร ซึ่งเป็นตัวสร้างกิจกรรมแก่ผู้สัญจรผ่านพื้นที่ ทั้งยังมีย่านการค้าขายที่มีความสำคัญหลายแห่ง ทำให้เกิดการสัญจรเข้าออกพื้นที่จากผู้คนหลากหลายประเภทเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้มีพื้นที่ว่างสาธารณะหลายแห่งในย่านกรุงรัตนโกสินทร์มีผู้คนใช้งานหลากหลายประเภท หลากกิจกรรมในหลายช่วงเวลา ซึ่งแสดงถึงความอเนกประโยชน์ของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน เนื่องด้วยพื้นที่ว่างสาธารณะส่วนมากเป็นพื้นที่ที่รองรับการใช้งานทั้งในระดับเมืองและระดับชุมชน ทำให้สามารถพบเห็นความอเนกประโยชน์ของพื้นที่ได้อย่างชัดเจนในพื้นที่หลายแห่งในกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความน่าสนใจในการนำมาศึกษาในด้านปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดพื้นที่ว่างสาธารณะอเนกประโยชน์แบบไทยในงานวิจัยนี้

พื้นที่ว่างสาธารณะในกรุงรัตนโกสินทร์นั้นเป็นพื้นที่ที่มีวิวัฒนาการมาอย่างมีประวัติศาสตร์ จากเดิมที่พื้นที่ว่างสาธารณะเกิดมาจากแม่น้ำลำคลองในบริเวณของวัง วัด หรือตลาด ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะมีขนาดเล็กและผูกพันกับสายน้ำตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้คน พื้นที่ว่างสาธารณะในปัจจุบันของกรุงรัตนโกสินทร์นั้นก็ยังคงได้รับอิทธิพลจากประวัติศาสตร์ ทั้งจากร่องรอยในบริบทของพื้นที่ กลิ่นอายความเป็นย่านสำคัญต่างๆ หล่อหลอมให้เกิดเป็นพื้นที่ว่างแต่ละแห่งในย่านกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้นอกเหนือจากปัจจัยด้านกายภาพในพื้นที่ว่างสาธารณะต่างๆ ยังมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอันสั่งสมมาจากประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เช่น พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านการค้าเก่า ย่านวัดสำคัญต่างๆในพื้นที่ ซึ่งมีการใช้งานจากผู้อย่างหนาแน่นเป็นจำนวนมาก

พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีในปัจจุบันในกรุงรัตนโกสินทร์นั้นมีอยู่หลายระดับความสำคัญ ทั้งในระดับเมืองที่ได้อิทธิพลในการออกแบบมาจากตะวันตกในยุคที่ประเทศเริ่มมีการพัฒนา จึงเกิดพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวนมากที่ได้รับรูปแบบมาจากตะวันตกมา เช่น ท้องสนามหลวง จนถึงสวนสาธารณะต่างๆ ซึ่งเกิดจากการวางลานและตัดถนน แต่ในขณะเดียวกันก็มีพื้นที่ว่างสาธารณะขนาดเล็กกระจายตัวอยู่ตามชุมชนในกรุงรัตนโกสินทร์ โดยส่วนใหญ่จะเกาะตัวอยู่กับวัดวาอารามต่างๆ ตามความผูกพันของคนไทย ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเกิดขึ้นจากการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คน เกิดเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะในระดับชุมชนขึ้น

ในสมัยปัจจุบันจากการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างที่โล่งว่างกับการใช้ที่ดินที่เกี่ยวข้องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอันเป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆนั้น ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านกรุงรัตนโกสินทร์เกิดปัญหาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะไม่เต็มศักยภาพ โดยพบว่าในบางแห่งมีความอเนกประโยชน์ของพื้นที่มากนัก โดยเหตุนี้จึงควรทำการศึกษาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะในกรุงรัตนโกสินทร์ และทำการค้นหาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความอเนกประโยชน์เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านกรุงรัตนโกสินทร์ ดังบทที่จะกล่าวต่อไป